

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/90/2008

BEZROBOTNI O SWOIM POŁOŻENIU ŻYCIOWYM

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, CZERWIEC 2008

PRZEDRUK I ROZPOWSZECHNIANIE MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
12 października 2007 roku

Notowany w oficjalnych statystykach spadek bezrobocia znajduje potwierdzenie w naszych badaniach. Wskazują one jednak, że traumatyczne doświadczenie bezrobocia nadal jest udziałem wielu Polaków. Z uzyskanych deklaracji wynika, że w ciągu ostatnich pięciu lat w ponad jednej trzeciej rodzin respondentów ktoś był bezrobotny, a w chwili obecnej bezrobocie dotyka co piąte gospodarstwo domowe. Jeśli zaś chodzi o samych ankietowanych, to większość z nich nigdy osobiście nie doświadczyła bezrobocia, ale jedna trzecia była bezrobotna w przeszłości lub jest teraz. Obecnie do grona bezrobotnych zalicza siebie co jedenasty badany (9%). Społeczny zakres bezrobocia ustalony na podstawie takiego subiektywnego poczucia jest najszerszy. Mniej jest w Polsce osób, które uznając się za bezrobotne rejestrują się w urzędzie pracy (6%), a szczególnie takich, które ponadto starają się o pracę i są gotowe podjąć ją w najbliższym czasie (4%). Mimo tak zróżnicowanej diagnozy poziomu bezrobocia, wszystkie wskaźniki zgodnie ukazują jego spadek w ostatnich dwóch latach (jest on szczególnie widoczny wśród ludzi w wieku aktywności zawodowej)¹.

W opracowaniu tym staramy się opisać sytuację życiową respondentów, którzy obecnie uważają się za bezrobotnych (9%, tj. 101 osób w próbie)². Interesuje nas, jak długo nie mają zatrudnienia, czy są zarejestrowani w urzędzie pracy, ilu z nich poszukuje pracy i ilu jest gotowych podjąć ją w najbliższym czasie. Próbowaliśmy ponadto się dowiedzieć, jakie mają kwalifikacje mogące zwiększyć ich szanse na rynku pracy oraz jakie wyrzeczenia i ryzyko są w stanie ponieść, by zdobyć zatrudnienie. Pytamy ich również o źródła utrzymania, w tym o pracę, oraz o sytuację bytową ich rodzin, a także o to, jakich konsekwencji bezrobocia doświadczają w swoim życiu osobistym i rodzinnym oraz u kogo, w jakich instytucjach znajdują oparcie.

¹ Zob. komunikaty CBOS: „Sytuacja na rynku pracy i zagrożenie bezrobociem. Opinie z lat 2001–2008”, maj 2008, „Spadek bezrobocia w świetle badań opinii społecznej”, maj 2008 (oprac. B. Wciórka).

² Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (215) zrealizowano w dniach 11–14 kwietnia 2008 roku na liczącej 1101 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

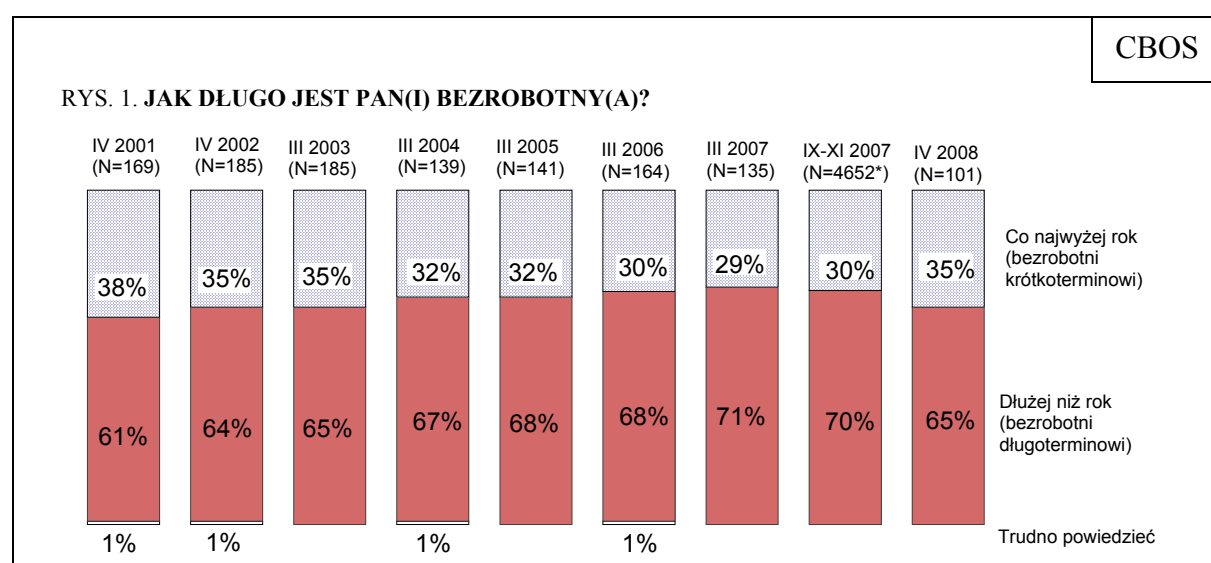
CZAS POZOSTAWANIA BEZ PRACY

W Polsce wśród bezrobotnych niezmiennie zdecydowaną większość stanowią bezrobotni długoterminowi – pozostający bez pracy dłużej niż rok. W latach 2001–2007 ich odsetek stopniowo rósł (z 61% do 71%) i dopiero w tym roku odnotowujemy jego spadek. Niemal dwie trzecie bezrobotnych (65%, spadek w ciągu roku o 6 punktów) pozostaje bez pracy ponad dwanaście miesięcy, w tym 6% nie ma zatrudnienia od ponad roku do dwóch lat, 22% (spadek o 3 punkty) – od ponad dwóch do pięciu lat, a 36% (spadek o 3 punkty) jest bez pracy dłużej niż pięć lat.

Tabela 1

Jak długo jest Pan(i) bezrobotny(a)?	Wskazania bezrobotnych według terminów badań								
	IV '01 N=169	IV '02 N=185	III '03 N=185	III '04 N=139	III '05 N=141	III '06 N=164	III '07 N=135	IX-XI '07 N=4652*	IV '08 N=101
	w procentach								
Krócej niż trzy miesiące	12	8	11	8	9	5	17	12	12
Od trzech miesięcy do pół roku	11	9	9	9	13	13	6	18	8
Od ponad pół roku do jednego roku	15	18	15	15	10	12	6		15
Od ponad roku do dwóch lat	15	19	18	17	14	16	7	15	6
Dłużej niż dwa lata	46	45	47	50	(54)	(52)	(64)	(55)	(58)
w tym:									
od ponad dwóch do trzech lat	-	-	-	-	11	9	10	9	9
od ponad trzech do czterech lat	-	-	-	-	7	7	8	12	6
od ponad czterech do pięciu lat	-	-	-	-	9	7	7		7
ponad pięć lat	-	-	-	-	27	29	39	34	36
Trudno powiedzieć	1	1	1	1	0	1	0	0	0

* Badanie „Warunki życiowe społeczeństwa polskiego: problemy i strategie” przeprowadzone na reprezentatywnej próbie losowo-adresowej dorosłych mieszkańców Polski (N=38 866)

* Badanie „Warunki życiowe społeczeństwa polskiego: problemy i strategie” przeprowadzone na reprezentatywnej próbie losowo-adresowej dorosłych mieszkańców Polski (N=38 866)

Krótkotrwale bezrobotni, którzy są bez pracy najwyżej rok, stanowią ponad jedną trzecią wszystkich bezrobotnych (35%, o 6 punktów więcej niż przed rokiem). Mimo tych pozytywnych zmian, polskie bezrobocie nadal ma charakter bezrobocia długoterminowego.

Porównanie cech społeczno-demograficznych respondentów pozostających bez pracy ponad rok oraz tych, którzy krócej są bezrobotni, ukazuje różnice w składzie społecznym obu tych grup. Wśród bezrobotnych długoterminowych odnotowujemy większą niż wśród krótkoterminowych przewagę kobiet nad mężczyznami (63% i 37% wobec 58% i 42%). Bezrobotni długoterminowi są też starsi (w wieku 35 lat i więcej jest 65% z nich, a wśród krótkoterminowych – 37%) i gorzej wykształceni (wykształcenie co najwyżej zasadnicze zawodowe ma 71% długoterminowych i 47% krótkoterminowych). Ponadto wśród długoterminowych bezrobotnych jest znacznie więcej osób zajmujących się domem (12% wobec 3%). Mają też znacznie gorszą sytuację finansową (miesięczne dochody *per capita* w rodzinie nie przekraczają 300 zł u 24% bezrobotnych długoterminowych i u 11% krótkoterminowych). Częściej są mieszkańcami miast co najmniej średniej wielkości (51% wobec 33%).

Bezrobocie długoterminowe zasługuje na szczególną uwagę, ponieważ w porównaniu z krótkoterminowym stwarza większe problemy społeczne, co postaramy się ukazać w dalszej części tego opracowania³.

REJESTRACJA W URZĘDZIE PRACY

Z deklaracji bezrobotnych wynika, że – podobnie jak przed rokiem – większość z nich (67%) jest zarejestrowana w urzędzie pracy, jednak co trzeci (33%) nie skorzystał z tej możliwości. Z dłuższej perspektywy można zauważyć, że w ostatnich dwóch latach zmalał odsetek osób zarejestrowanych.

Tabela 2

Czy jest Pan(i) obecnie zarejestrowany(a) w urzędzie pracy jako bezrobotny(a)?	Wskazania bezrobotnych według terminów badań								
	IV '01 N=169	IV '02 N=185	III '03 N=185	III '04 N=139	III '05 N=141	III '06 N=164	III '07 N=135	IX-XI '07 N=4651	IV '08 N=101
	w procentach								
Tak	75	78	74	70	70	72	65	59	67
Nie	25	22	26	30	30	28	35	41	33

³ Zob. W. Kozek, *Bezrobocie długoterminowe*, w: *Bezrobocie jako zjawisko społeczne*, „Wymiary życia społecznego. Polska na przełomie XX i XXI wieku”, red. M. Marody, Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, Warszawa 2002.

Obecnie rejestracją objętych jest niemal tyle samo bezrobotnych długoterminowych, co krótkoterminowych (68% wobec 65%), a jeszcze przed rokiem długoterminowi byli znacznie częściej zarejestrowani.

Ponadto okazuje się, że prawie jedna ósma bezrobotnych (12%) w ogóle nie zgłosiła się w ostatnich pięciu latach do urzędu pracy. Niemal połowa (47%) zarejestrowała się tylko raz, prawie jedna czwarta (23%) – dwa razy, jedna dziewiąta (11%) – trzy razy, a nieliczni (4%) rejestrowali się częściej.

Wśród bezrobotnych długoterminowych odnotowujemy niemal tyle samo co wśród krótkoterminowych takich osób, które w ciągu ostatnich pięciu lat ani razu nie rejestrowały się w urzędzie pracy (12% wobec 11%). Natomiast mniej jest wśród nich tych, które zrobiły to tylko raz (45% wobec 53%) lub dwa razy (22% wobec 25%), a więcej – rejestrujących się częściej (20% wobec 11%).

POSZUKIWANIE ZATRUDNIENIA I GOTOWOŚĆ DO PODJĘCIA PRACY

Zdecydowana większość bezrobotnych (72%) pragnie zmienić swoją sytuację i poszukuje zatrudnienia, ale ponad jedna czwarta (28%) nie podejmuje działań w tym kierunku. Pod tym względem niewiele się zmieniło w ciągu ostatniego roku. Jednak w porównaniu z pomiarami z lat 2003–2004 wyraźnie widać, że obecnie bezrobotni rzadziej podejmują starania mające na celu znalezienie pracy.

Tabela 3

Czy obecnie poszukuje Pan(i) pracy?	Wskazania bezrobotnych według terminów badań						
	III '03 N=185	III '04 N=139	III '05 N=141	III '06 N=164	III '07 N=135	IX–XI '07 N=4652	IV '08 N=101
	w procentach						
Tak	82	83	73	79	69	61	72
Nie	18	18	27	21	31	39	28

Obecnie bezrobotni długoterminowi równie często jak krótkoterminowi podejmują wysiłek znalezienia pracy (72% wobec 71%), a jeszcze przed rokiem byli od nich znacznie mniej aktywni w tym względzie.

Większość bezrobotnych (60%, spadek w ciągu roku o 9 punktów) jest skłonna rozpocząć pracę niemal natychmiast, jednak co trzeci (33%, wzrost o 4 punkty) nie wyraża takiej chęci. W ostatnim roku znacznie zmalała więc gotowość bezrobotnych do szybkiego podjęcia zatrudnienia. Przybyło też osób niezdecydowanych w tym względzie.

Tabela 4

Czy obecnie jest Pan(i) gotowy(a) podjąć pracę w tym lub następnym tygodniu?	Odpowiedzi bezrobotnych według terminów badań			
	III '05	III '06	III '07	IV '08
	w procentach			
Tak	78	78	69	60
Nie	19	19	29	33
Trudno powiedzieć	3	3	2	7

Bezrobotni długoterminowi niewiele rzadziej niż krótkoterminowi deklarują gotowość do szybkiego podjęcia pracy (57% wobec 63%).

Okazuje się, że dla znalezienia zatrudnienia większość bezrobotnych gotowa jest przekwalifikować się, nauczyć nowego zawodu (66%, spadek w ciągu roku o 8 punktów) oraz podjąć pracę poza miejscem zamieszkania, wymagającą dojazdów (58%, odpowiednio spadek o 7 punktów). Dwie piąte (41%, spadek o 11 punktów) zgodziłoby się też przyjąć każde zajęcie, nawet nisko płatne lub niezwiązane z wyuczonym zawodem. Prawie jedna trzecia (30%, spadek o 7 punktów) podjęłaby też ryzyko finansowe i skorzystała z pieniędzy przyznawanych przez urząd pracy na założenie własnej firmy. Ponad jedna czwarta (28%, spadek o 3 punkty) deklaruje również gotowość zmiany miejsca zamieszkania i niemal tyle samo (26%, spadek o 13 punktów) wykazuje chęć wyjazdu do pracy za granicę.

Tabela 5

Czy obecnie jest Pan(i) gotowy(a):	Odpowiedzi twierdzące bezrobotnych według terminów badań					
	III'04 N=139	III '05 N=141	III '06 N=164	III '07 N=135	IX–XI '07 N=4651*	IV '08 N=101
	w procentach					
– przekwalifikować się, nauczyć się nowego zawodu	87	77	72	74	76	66
– podjąć pracę poza miejscem zamieszkania, dojeżdżać do pracy	79	69	70	65	65	58
– podjąć każdą pracę, nawet nisko płatną lub niezwiązaną z wyuczonym zawodem	68	62	64	52	-	41
– skorzystać z przyznawanych przez urząd pracy pieniędzy na założenie własnej firmy	-	37	37	37	-	30
– zmienić miejsce zamieszkania, żeby znaleźć pracę	32	36	37	31	27	28
– podjąć pracę za granicą	51	42	53	39	37	26

* W badaniu tym omawiane pytanie miało nieco inne brzmienie oraz inne odpowiedzi do wyboru, w tabeli uwzględniono tylko odpowiedzi całkowicie porównywalne

Nasze wyniki ukazują, że nie tylko maleje gotowość bezrobotnych do szybkiego podjęcia zatrudnienia, ale słabnie także w ostatnich latach ich motywacja do przekwalifikowania się (w porównaniu z rokiem 2004 spadek o 21 punktów). Coraz mniej bezrobotnych

jest też skłonnych podjąć pracę poza miejscem zamieszkania, z koniecznością dojazdów (odpowiednio: spadek o 21 punktów). Z wyjątkowo niskim zainteresowaniem, znacznie mniejszym niż przed rokiem i w latach wcześniejszych, spotykają się też wyjazdy zarobkowe za granicę (odpowiednio: spadek wskazań o 25 punktów). Znacznie mniejsza jest również gotowość do podjęcia pracy niespełniającej wymagań, np. nisko płatnej lub niezwiązanej z zawodem (odpowiednio: spadek wskazań o 27 punktów). Najmniej osłabła motywacja bezrobotnych do podjęcia ryzyka i skorzystania z przyznawanych przez urząd pracy pieniędzy na założenie własnej firmy (w porównaniu z latami 2005–2007 spadek o 7 punktów) oraz do zmiany miejsca zamieszkania (która cały czas jest słaba). Osłabienie gotowości do szybkiego podjęcia pracy oraz mniejsza skłonność do wyrzeczeń w celu znalezienia zatrudnienia, wynikają zapewne z poprawy sytuacji na rynku pracy w Polsce⁴.

Bezrobotni długoterminowi równie często jak krótkoterminowi deklarują chęć przekwalifikowania się (po 66%). Znacznie częściej zgłaszają gotowość podjęcia każdej pracy, nawet nisko płatnej i niezwiązanej z wyuczonym zawodem (50% wobec 23%), także pracy za granicą (33% wobec 15%), oraz częściej są skłonni skorzystać z przyznawanych przez urząd pracy pieniędzy na założenie własnej firmy (34% wobec 22%). Natomiast rządziej gotowi są podjąć pracę poza miejscem zamieszkania i dojeżdżać (56% wobec 62%), a także zmienić miejsce zamieszkania (26% wobec 31%).

Należy zwrócić uwagę, że **wśród bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy** większość (64%) stanowią ludzie, którzy poszukują pracy i deklarują gotowość szybkiego jej podjęcia. Ponad jedna trzecia nie ma jednak tak silnej motywacji do pracy, w tym ponad jedna piąta (22%) w ogóle nie jest nią zainteresowana (ani jej nie poszukuje, ani nie chce szybko rozpocząć).

KWALIFIKACJE BEZROBOTNYCH

Wielu bezrobotnych posiada kwalifikacje przydatne w każdej pracy. Większość posługuje się telefonem komórkowym – ma go do osobistego użytku (71%, od ubiegłego roku wzrost o 4 punkty), a także umie obsługiwać komputer (61%, wzrost o 10 punktów). Co drugi (51%, wzrost o 4 punkty) potrafi korzystać z internetu. Ponad jedna trzecia (35%, spadek o 4 punkty) ma prawo jazdy. Co czwarty bezrobotny (26%) uważa, że potrafiłby

⁴ Zob. przypis 1.

napisać podanie o pracę w jakimś obcym języku i niemal tyle samo (24%, wzrost o 11 punktów) uczestniczyło w szkoleniu zorganizowanym specjalnie dla niemających pracy. Najmniej jest osób, które doksztalają się lub przekwalifikowują na własny koszt (8%, spadek o 7 punktów).

Bezrobotni objęci tegorocznym sondażem mają wyższe kwalifikacje niż uczestniczący we wcześniejszym badaniu – częściej posługują się telefonem komórkowym, umieją obsługiwać komputer, a także korzystać z internetu (choć w tej dziedzinie wzrost jest niewielki), częściej też biorą udział w szkoleniach dla bezrobotnych. Natomiast w porównaniu z wcześniejszymi pomiarami spadł wśród nich odsetek posiadających prawo jazdy, a przede wszystkim tych, którzy na własny koszt doksztalają się lub przekwalifikowują.

Tabela 6

Proszę powiedzieć, czy Pan(i):	Odpowiedzi twierdzące bezrobotnych według terminów badań						
	IV '01	III '03	III '04	III '05	III '06	III '07	IV '08
	w procentach						
– posiada telefon komórkowy do osobistego użytku	-	-	-	-	62	67	71
– potrafi obsługiwać komputer	35	37	34	43	54	51	61
– potrafi korzystać z internetu	-	-	-	-	47	47	51
– posiada prawo jazdy	45	48	41	42	39	39	35
– umiał(a)by napisać podanie o pracę, list motywacyjny w jakimś obcym języku	22	25	25	21	20	23	26
– uczestniczy lub uczestniczył(a) w jakimś kursie, szkoleniu itp. zorganizowanym specjalnie dla bezrobotnych	12	14	13	12	21	13	24
– doksztalca się lub przekwalifikowuje na własny koszt	24	14	14	12	20	15	8

Bezrobotni długoterminowi mają znacznie mniejsze kwalifikacje niż krótkoterminowi – rzadziej posługują się telefonem komórkowym (61% wobec 88%) lub potrafią obsługiwać komputer (53% wobec 75%) czy korzystać z internetu (41% wobec 70%). Mniej z nich ma prawo jazdy (30% wobec 44%) oraz zna jakiś język obcy na tyle, żeby napisać podanie o pracę (17% wobec 41%), mniej także bierze udział w kursach (21% wobec 28%) oraz doksztalca się lub przekwalifikowuje na własny koszt (6% wobec 12%). Ich szanse na rynku pracy są więc znacznie mniejsze niż tych, którzy są bezrobotni rok lub krócej.

Tabela 7

Kwalifikacje	Ogół badanych (N=1101)	Pracujący (N=534)	Bezrobotni (N=101)
	w procentach		
Posiada telefon komórkowy do osobistego użytku	71	90	71
Potrafi obsługiwać komputer	59	76	61
Potrafi korzystać z internetu	53	71	51
Posiada prawo jazdy	55	75	35
Umiał(a)by napisać podanie o pracę, list motywacyjny w jakimś obcym języku	32	39	26
Uczestniczył lub uczestniczył(a) w jakimś kursie, szkoleniu zorganizowanym specjalnie dla bezrobotnych	8	11	24
Dokształca się lub przekwalifikowuje na własny koszt	17	26	8

Kwalifikacje ogółu bezrobotnych są znacznie niższe niż osób mających zatrudnienie, jednak bezrobotni krótkoterminowi w znacznym stopniu dorównują pracującym. Pod pewnymi względami wypadają tak samo jak oni (gdy chodzi o telefon komórkowy, komputer i internet oraz znajomość języka obcego), a pod jednym względem nawet ich przewyższają (częściej są uczestnikami szkoleń dla bezrobotnych). Na niekorzyść różnią się tylko w dwóch kwestiach – znacznie rzadziej mają prawo jazdy oraz rzadziej dokształcają się lub przekwalifikowują na własny koszt.

PRACA BEZROBOTNYCH

Z deklaracji bezrobotnych wynika, że zdecydowana większość z nich (87%) pracowała już zarobkowo. Odsetek mających doświadczenie w pracy jest obecnie wyższy niż przed rokiem (wzrost o 8 punktów) i dwoma laty. Tylko co ósmy tegoroczny bezrobotny jeszcze nigdy nie zarabował (13%, odpowiednio spadek o 8 punktów).

Tabela 8

Czy kiedykolwiek pracował(a) Pan(i) zarobkowo?	Wskazania bezrobotnych według terminów badań		
	III '06	III '07	IV'08
	w procentach		
Tak	76	79	87
Nie	24	21	13

Zarówno zdecydowana większość bezrobotnych długoterminowych (87%), jak i krótkoterminowych (88%) ma doświadczenie w pracy zarobkowej.

Okazuje się ponadto, że dwie piąte bezrobotnych (40%), aby się utrzymać, także obecnie wykonuje różne prace, w tym co trzeci (32%) deklaruje, iż pracuje jedynie od czasu do czasu, a co trzynasty (8%) przyznaje się do tego, że pracuje regularnie.

Tabela 9

Obecnie wielu ludzi, aby utrzymać się, wykonuje dodatkowo różne prace, stałe lub dorywcze. Czy może i Pan(i) ma jakąś tego rodzaju pracę lub zajęcie, będącą dodatkowym źródłem utrzymania?	Wskazania bezrobotnych według terminów badań		
	III '06	III '07	IV '08
	w procentach		
Tak, regularnie	9	4	8
Tak, od czasu do czasu	38	30	32
Nie	53	66	60

Częściej zarobkują bezrobotni długoterminowi (44%, w tym 35% tylko czasem, a 9% – regularnie) niż krótkoterminowi (32%, w tym odpowiednio: 25% i 7%).

Trzeba wyraźnie podkreślić, że pracę podejmuje również znaczna grupa **bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy** (41%), w tym co trzeci (33%) deklaruje, że pracuje tylko od czasu do czasu, a ośmiu na stu (8%) przyznaje, że robi to regularnie.

ŹRÓDŁA UTRZYMANIA

Zdecydowana większość bezrobotnych (76%) przyznaje, że pozostaje głównie na utrzymaniu rodziny. Część żyje z pracy dorywczej (33%), a także z drobnego handlu (2%), żaden jednak nie przyznaje się do stałego zarobkowania. Deklaracje te są więc dość zgodne z omówionymi wcześniej. Pozazarobkowe źródła utrzymania, takie jak świadczenia z opieki społecznej, instytucji charytatywnych i Kościoła są głównym źródłem utrzymania dla prawie jednej szóstej bezrobotnych (16%), natomiast zasiłki dla bezrobotnych – dla co jedenastego (9%). Tyle samo osób (9%) deklaruje, że utrzymują się głównie z oszczędności. Zaledwie jeden bezrobotny na stu (1%) przyznaje się do tego, że żyje z pieniędzy zdobytych niezupełnie uczciwie.

W tej dziedzinie od ubiegłego roku niemal nic się nie zmieniło, jednak z dłuższej perspektywy widać pewne zmiany. Przede wszystkim maleje znaczenie pracy (szczególnie dorywczej) oraz oszczędności jako głównego źródła utrzymania.

Tabela 10

Z czego przede wszystkim utrzymuje się Pan(i) obecnie?	Wskazania bezrobotnych według terminów badań							
	IV '01	IV '02	III '03	III '04	III '05	III '06	III '07	IV '08
	w procentach							
Pozostają na utrzymaniu członków rodziny	81	70	75	76	68	71	75	76
Z prac dorywczych	44	39	45	40	39	47	30	33
Z pomocy opieki społecznej, instytucji charytatywnych, Kościoła	12	19	12	16	17	16	20	16
Z zasiłku dla bezrobotnych	15	25	12	20	9	11	11	9
Z oszczędności	20	9	13	13	13	13	8	9
Z drobnego handlu	8	5	4	6	7	7	1	2
Z pieniędzy zdobytych niezupełnie uczciwie	3	2	2	4	3	4	2	1
Z prac stałych	1	2	2	5	1	1	1	0
Z wyprzedaży posiadanych przedmiotów	6	0	3	6	1	4	0	0
Trudno powiedzieć	2	1	0	2	2	1	2	0
Procenty nie sumują się do 100, gdyż respondenci mogli wskazać kilka źródeł utrzymania								

Bezrobotni długoterminowi nieco rzadziej niż krótkoterminowi pozostają głównie na utrzymaniu rodziny (75% wobec 80%), za to znacznie częściej utrzymują się z prac dorywczych (42% wobec 16%), a także z drobnego handlu (4% wobec 0%). Znacznie więcej z nich żyje też ze świadczeń opieki społecznej i instytucji charytatywnych (21% wobec 5%). Natomiast rzadziej niż w przypadku krótkoterminowych utrzymują się z zasiłków dla bezrobotnych (3% wobec 19%) oraz z oszczędności (4% wobec 18%).

Warto podkreślić, że – według deklaracji ankietowanych – obecnie zasiłek dla bezrobotnych pobiera co jedenasty (9%), a więc mniej osób niż przed rokiem (spadek o 5 punktów). Jednak **wśród bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy** (a tylko takim przysługuje zasiłek) ten odsetek jest znacznie wyższy (14%) i bardzo zbliżony do oficjalnych danych Ministerstwa Pracy (odpowiednio: 14,7%)⁵.

Z zasiłku dla bezrobotnych znacznie częściej korzystają bezrobotni krótkoterminowi (17%) niż długoterminowi (5%).

Tabela 11

Czy obecnie pobiera Pan(i) zasiłek dla bezrobotnych?	Wskazania bezrobotnych według terminów badań								
	IV '01 N=169	IV '02 N=185	III '03 N=185	III '04 N=139	III '05 N=141	III '06 N=164	III '07 N=135	IX–XI '07 N=4651	IV '08 N=101
	w procentach								
Tak	14	24	12	17	8	9	14	7	9
Nie	86	76	88	83	92	91	86	93	91

⁵ Z oficjalnych danych Ministerstwa Pracy wynika, że pod koniec lutego 1,8 mln osób było zarejestrowanych jako bezrobotni, w tym 264,5 tys. (tj. 14,7%) miało prawo do comiesięcznego zasiłku.

KONDYCJA MATERIALNA RODZIN OSÓB BEZROBOTNYCH

Kondycja materialna gospodarstw domowych osób bezrobotnych jest znacznie gorsza niż gospodarstw respondentów mających zatrudnienie. Ponad jedna trzecia bezrobotnych (35%) ocenia warunki materialne swoich gospodarstw jako złe (wśród pracujących – 18%). Ponadto co piąty bezrobotny (20%) odczuwa lęk przed biedą i bezradność (wśród pracujących – 1%). Co jedenasty (9%) utrzymuje, że jego rodzina żyje bardzo biednie (wśród pracujących – 1%), a ponad jedna trzecia (35%) twierdzi, że żyją skromnie i muszą na co dzień bardzo oszczędnie gospodarować (wśród pracujących – 18%).

Kondycja materialna rodzin bezrobotnych długoterminowych jest znacznie gorsza niż krótkoterminowych – częściej mają złe warunki materialne (44% wobec 17%), odczuwają obawy przed biedą i bezradność (24% wobec 12%), częściej też żyją bardzo biednie (13% wobec 2%) lub skromnie (42% wobec 25%).

Tabela 12

Wskaźniki sytuacji bytowej	Ogół badanych (N=1101)	Pracujący (N=534)	Bezrobotni (N=101)
	w procentach		
Jak Pan(i) ocenia obecne warunki materialne swojego gospodarstwa domowego? Czy są one:			
– złe	8	3	19
– raczej złe	10	6	16
– ani dobre, ani złe	48	49	41
– raczej dobre	25	31	17
– dobre	9	11	8
Które z poniższych stwierdzeń wybrał(a)by Pan(i) jako najbardziej zgodne z obecną sytuacją finansową w Pana(i) gospodarstwie domowym?			
Boję się biedy i nie wiem, jak sobie poradzę (poradzimy)	8	1	20
Obawiam się biedy, choć sądzę, że jakoś sobie poradzę (poradzimy)	32	4	35
Nie boję się biedy, choć martwię się, że moja (nasza) sytuacja materialna może się pogorszyć	36	25	30
Jestem spokojny(a), że finansowo dam (damy) sobie radę	24	41	13
Trudno powiedzieć	0	29	2
Które z wymienionych określić najlepiej charakteryzuje sposób gospodarowania pieniędzmi w Pana(i) gospodarstwie domowym?			
Żyjemy bardzo biednie – nie starcza mi (nam) nawet na podstawowe potrzeby	4	1	9
Żyjemy skromnie – musimy na co dzień bardzo oszczędnie gospodarować	26	18	36
Żyjemy średnio – starcza nam na co dzień, ale musimy oszczędzać na poważniejsze zakupy	52	60	41
Żyjemy dobrze – starcza nam na wiele bez specjalnego oszczędzania	17	20	13
Żyjemy bardzo dobrze – mogę (możemy) pozwolić sobie na pewien luksus	1	1	1

ODCZUWANE KONSEKWENCJE BEZROBOCIA

Utrata zatrudnienia lub niemożność podjęcia pierwszej pracy jest doświadczeniem traumatycznym i ma poważne negatywne konsekwencje. Zdecydowana większość bezrobotnych doznaje deprivacji finansowych (74%, od ubiegłego roku spadek o 5 punktów) i materialnego uzależnienia (72%), a połowa (51%, odpowiednio spadek o 5 punktów) doświadcza ubożenia rodziny. Większość (60%) jest także przekonana, że traci szanse rozwoju zawodowego z powodu bezrobocia. Problemom tym towarzyszy poczucie bezradności (47%, spadek o 8 punktów) i konieczność proszenia innych o pomoc (41%, spadek o 10 punktów). Dramatyzm sytuacji pogłębia fakt, że wszystkie te negatywne następstwa bezrobocia współwystępują z odczuwanym przez bezrobotnych nadmiarem czasu wolnego (50% wskazań). Pozostałe konsekwencje bezrobocia odczuwane są rzadziej, niemniej jednak prawie jedna trzecia bezrobotnych (29%) uważa, że bezrobocie negatywnie wpływa na stan ich zdrowia, a jedna czwarta (25%, od ubiegłego roku spadek o 17 punktów) zauważa, że sprzyja ono narastaniu rodzinnych konfliktów i rodzi poczucie, że jest się niepotrzebnym (23%, spadek o 5 punktów). Znacznie rzadziej bezrobotni przyznają, że ich sytuacja życiowa powoduje utratę kolegów i znajomych, szacunku w rodzinie oraz doprowadza do załamania i myśli samobójczych (po 12%), a także zmusza ich do niezbyt uczciwego zarabiania pieniędzy (11%, spadek o 7 punktów).

Tabela 13

Czy, odkąd jest Pan(i) bezrobotny(a), to:	Odpowiedzi twierdzące bezrobotnych według terminów badań						
	IV '01	III '03	III '04	III '05	III '06	III '07	IV'08
	w procentach						
– brakuje Panu(i) pieniędzy	69	90	90	82	84	79	74
– jest Pan(i) zmuszony(a) pozostawać na czyimś utrzymaniu	79	81	85	79	78	74	72
– traci Pan(i) szanse rozwoju zawodowego	72	77	74	66	63	57	60
– Pana(i) rodzina ubożeje	79	71	74	59	57	56	51
– ma Pan(i) za dużo czasu	59	59	68	63	60	50	50
– czuje się Pan(i) bezradny(a)	56	66	71	49	60	55	47
– jest Pan(i) zmuszony(a) prosić innych o pomoc	48	60	63	60	62	51	41
– pogarsza się stan Pana(i) zdrowia	-	42	44	36	36	28	29
– częściej dochodzi do nieporozumień w Pana(i) rodzinie	-	36	43	31	45	42	25
– czuje się Pan(i) niepotrzebny(a)	41	41	43	26	33	28	23
– traci Pan(i) znajomych, kolegów	19	27	15	15	23	14	12
– traci Pan(i) poważanie, szacunek w rodzinie	14	17	14	13	20	11	12
– zdarza się Panu(i) być tak załamanym(a), że myśli Pan(i) o samobójstwie	-	-	-	17	20	12	12
– jest Pan(i) zmuszony(a) do niezbyt uczciwego zarabiania pieniędzy	21	22	22	20	19	18	11

Z porównania deklaracji uzyskanych w latach 2001–2008 wynika, że bezrobotni coraz rzadziej dostrzegają negatywne konsekwencje swojej sytuacji. Poprawa jest szczególnie widoczna w porównaniu z rokiem 2004, kiedy ankietowani najbardziej skarżyli się na bolesne dla nich skutki bezrobocia. Obecnie mniejszej grupie bezrobotnych brakuje pieniędzy (od 2004 roku spadek wskazań o 16 punktów) i doskwiera zależność finansowa (spadek o 13 punktów), mniej osób też zmuszonych jest do niezbyt uczciwego zarabiania pieniędzy (spadek o 11 punktów). Przede wszystkim jednak znacznie mniej bezrobotnych skarży się na ubożenie rodziny (spadek o 23 punkty). Rzadziej też odczuwają utratę szans rozwoju zawodowego (spadek o 18 punktów). Ponadto mniej dokucza im nadmiar czasu (spadek o 18 punktów). Znacznie zmalało też wśród bezrobotnych poczucie bezradności (spadek o 24 punkty). Rzadziej muszą prosić innych o pomoc (spadek o 12 punktów), rzadziej też wskazują na pogorszenie stanu swojego zdrowia (spadek o 15 punktów), narastanie konfliktów w rodzinie (spadek o 18 punktów) i poczucie, że są niepotrzebni (spadek o 20 punktów). Pozostałe zmiany są znacznie mniejsze.

Bezrobotni długoterminowi równie często jak krótkoterminowi doświadczają negatywnych skutków bezrobocia w kwestiach materialnych – braku pieniędzy (po 74%), zależności finansowej (74% wobec 71%) oraz ubożenia rodziny (48% wobec 52%). Natomiast prawie wszystkie pozostałe skutki bezrobocia doskwierają im znacznie częściej – zarówno utrata szans rozwoju zawodowego (67% wobec 49%), jak i bezradność (51% wobec 39%), konieczność proszenia o pomoc (44% wobec 35%), pogorszenie stanu zdrowia (37% wobec 15%), konflikty rodzinne (29% wobec 18%), poczucie, że jest się niepotrzebnym (28% wobec 14%), utrata znajomych, kolegów (18% wobec 3%) oraz szacunku w rodzinie (16% wobec 5%), a także załamanie psychiczne i myśli samobójcze (17% wobec 3%) oraz konieczność zarabiania pieniędzy w sposób niezbyt uczciwy (15% wobec 5%). Jedyne nadmiar czasu wolnego długoterminowi odczuwają nieco rzadziej niż krótkoterminowi (48% wobec 54%).

OPARCIE SPOŁECZNE

Z deklaracji bezrobotnych wynika, że w ich sytuacji życiowej oparcie zapewnia im głównie rodzina (88%). Większość (63%) znajduje je także u przyjaciół, kolegów, znajomych. Prawie połowa bezrobotnych (45%) może ponadto liczyć na środowisko

sąsiedzkie. Rządziej uzyskują pomoc od parafii i kościelnych organizacji charytatywnych, instytucji opieki społecznej oraz urzędów pracy⁶.

Rodzina niezmiennie zapewnia bezrobotnym zarówno pomoc finansową (50%), jak i wsparcie emocjonalne, tzn. życzliwość, radę (38%). Zaledwie sześciu na stu bezrobotnych (6%) spotyka się z obojętnością rodziny, a trzech na stu (3%) – z niechęcią.

Bezrobotni długoterminowi rządziej niż krótkoterminowi uzyskują od rodziny wsparcie finansowe (44% wobec 60%) i choć równie często spotykają się z jej życzliwością i radą (39% wobec 37%), jako jedyni narażeni są na obojętność (9%) i niechęć (5%).

Tabela 14

Czy Pan(i) osobiście w swojej rodzinie spotyka się przede wszystkim:	Wskazania bezrobotnych według terminów badań						
	IV '01	III '03	III '04	III '05	III '06	III '07	IV '08
	w procentach						
– z pomocą finansową	60	52	43	52	51	46	50
– z życzliwością, radą	28	35	39	38	34	41	38
– z obojętnością, brakiem zainteresowania	7	9	9	6	8	5	6
– z niechęcią	3	2	6	1	4	6	3
Trudno powiedzieć	2	3	3	2	3	2	3

W środowisku przyjaciół, kolegów i znajomych bezrobotni znajdują głównie oparcie emocjonalne (59% wskazań), bardzo rzadko zaś pomoc finansową (4%). Ponad jedna czwarta bezrobotnych (27%) spotyka się z ich strony głównie z obojętnością, a pięciu na stu (5%) – z niechęcią.

Bezrobotni długoterminowi uzyskują pomoc finansową od przyjaciół i znajomych na równi z krótkoterminowymi (4% wobec 6%), znacznie rządziej jednak spotykają się z życzliwością (48% wobec 79%), a częściej doświadczają obojętności (38% wobec 6%) i niechęci (6% wobec 3%).

Tabela 15

Czy Pan(i) osobiście wśród kolegów, przyjaciół, znajomych spotyka się przede wszystkim:	Wskazania bezrobotnych według terminów badań						
	IV '01	III '03	III '04	III '05	III '06	III '07	IV '08
	w procentach						
– z pomocą finansową	8	2	5	9	13	5	4
– z życzliwością, radą	58	51	57	59	53	68	59
– z obojętnością, brakiem zainteresowania	22	38	27	21	26	19	27
– z niechęcią	4	2	4	5	5	2	5
Trudno powiedzieć	8	7	7	6	3	6	4

⁶ Należy wyraźnie podkreślić, że bierzemy pod uwagę opinie tylko tych bezrobotnych, którzy mieli kontakt

Jako znacznie mniej pomocne i życzliwe postrzegane jest środowisko sąsiedzkie. Z życzliwością i radą sąsiadów spotyka się ponad dwie piąte bezrobotnych (42%), ale zaledwie trzech na stu (3%) uzyskuje od nich wsparcie finansowe. Dwie piąte bezrobotnych (41%) odczuwa z ich strony brak zainteresowania, a pięciu na stu (5%) – niechęć.

Bezrobotni długoterminowi oceniają swoje środowisko sąsiedzkie znacznie gorzej niż krótkoterminowi. Wprawdzie jako jedyni uzyskują od sąsiadów pomoc finansową (5%), ale znacznie rzadziej spotykają się z ich strony z życzliwością (37% wobec 53%), a częściej – z obojętnością (47% wobec 31%) i jako jedyni traktowani są niechętnie (8%).

Tabela 16

Czy Pan(i) osobiście wśród sąsiadów spotyka się przede wszystkim:	Wskazania bezrobotnych według terminów badań					
	III '03	III '04	III '05	III '06	III '07	IV '08
	w procentach					
– z pomocą finansową	0	1	7	6	1	3
– z życzliwością, radą	32	37	42	30	44	42
– z obojętnością, brakiem zainteresowania	54	48	38	47	45	41
– z niechęcią	5	7	6	9	4	5
Trudno powiedzieć	8	7	6	8	6	8

Spośród uwzględnionych w badaniu instytucji najlepiej oceniane są parafie i kościelne instytucje charytatywne⁷. Co piąty bezrobotny (20%) spotyka się z ich strony ze wsparciem emocjonalnym, a co dziesiąty (10%) – z pomocą finansową. Co trzeci bezrobotny wskazuje jednak na negatywne doświadczenia, w tym 23% skarży się na obojętność, a 11% – na niechęć⁸.

Bezrobotni długoterminowi jako jedyni uzyskują w kościelnych instytucjach pomoc finansową (15%), jednak rzadziej niż krótkoterminowi spotykają się z życzliwością (14% wobec 31%), równie często doznają braku zainteresowania (po 24%) i jako jedyni narażeni są na niechęć (17%).

z wymienionymi instytucjami.

⁷ Zwraca uwagę fakt, że znaczna grupa bezrobotnych nie potrafi ocenić stosunku tych instytucji do siebie.

⁸ Zob. komunikaty CBOS: „Co łączy Polaków z parafią?”, marzec 2005; „Polacy o parafii działającej w ich miejscu zamieszkania”, marzec 2005 (oprac. B. Wciórka).

Tabela 17

Czy Pan(i) osobiście w parafii, w kościelnych organizacjach charytatywnych spotyka się przede wszystkim:	Wskazania bezrobotnych według terminów badań						
	IV '01	III '03	III '04	III '05	III '06	III '07	IV '08
	w procentach						
– z pomocą finansową	2	2	2	4	2	8	10
– z życzliwością, radą	19	16	24	15	16	22	20
– z obojętnością, brakiem zainteresowania	28	30	24	36	34	30	23
– z niechęcią	8	10	12	7	19	9	11
Trudno powiedzieć	43	42	37	37	29	31	36

Dopiero na piątym miejscu pod względem zakresu oferowanej pomocy sytuują się instytucje opieki społecznej, jednak od 2001 roku powoli rośnie grupa bezrobotnych, którzy znajdują w nich oparcie, i tegoroczny wynik jest najlepszy z dotychczasowych. Pomoc finansową od instytucji opieki społecznej uzyskuje niemal co szósty bezrobotny i tyle samo osób spotyka się z życzliwością i radą (po 16%). Natomiast prawie połowa bezrobotnych skarży się na złe traktowanie, w tym co czwarty (25%) doświadcza obojętności, a co piąty (20%) – niechęci.

Bezrobotni długoterminowi znacznie częściej niż krótkoterminowi uzyskują pomoc finansową z opieki społecznej (21% wobec 4%), rzadziej jednak spotykają się z życzliwością (14% wobec 22%), a równie często z obojętnością (26% wobec 23%) i niechęcią (20% wobec 18%).

Tabela 18

Czy Pan(i) osobiście w opiece społecznej spotyka się przede wszystkim:	Wskazania bezrobotnych według terminów badań						
	IV '01	III '03	III '04	III '05	III '06	III '07	IV '08
	w procentach						
– z pomocą finansową	5	6	8	14	12	13	16
– z życzliwością, radą	7	13	13	11	14	15	16
– z obojętnością, brakiem zainteresowania	22	35	36	34	35	38	25
– z niechęcią	12	16	21	13	22	15	20
Trudno powiedzieć	54	30	22	27	17	19	23

Urzędy pośrednictwa pracy oceniane są gorzej niż instytucje opieki społecznej, ale trzeba podkreślić, że bezrobotni znacznie częściej mają sprecyzowane zdanie na ich temat. Co piąty bezrobotny (21%) doświadcza z ich strony życzliwości i rady, a pięciu na stu (5%) uzyskuje pomoc finansową. Negatywne doświadczenia w kontaktach z tymi instytucjami ma większość bezrobotnych – prawie połowa (46%) spotyka się z obojętnością, a co szósty (17%) z niechęcią. Od roku 2003 odnotowujemy stopniową poprawę opinii bezrobotnych o tych urządach (przyrost ocen pozytywnych i spadek negatywnych).

Tabela 19

Czy Pan(i) osobiście w urzędach, biurach pośrednictwa pracy spotyka się przede wszystkim:	Wskazania bezrobotnych według terminów badań						
	IV '01	III '03	III '04	III '05	III '06	III '07	IV '08
	w procentach						
– z pomocą finansową	1	0	2	2	1	0	5
– z życzliwością, radą	18	10	15	13	21	24	21
– z obojętnością, brakiem zainteresowania	61	70	54	56	55	59	46
– z niechęcią	13	14	23	19	17	10	17
Trudno powiedzieć	7	6	6	10	6	6	11

W urzędach pracy jedynie bezrobotni długoterminowi uzyskują pomoc finansową, częściej też niż krótkoterminowi spotykają się z życzliwością i radą (23% wobec 16%), a rzadziej z obojętnością (41% wobec 55%) i niemal na równi – z niechęcią (18% wobec 15%).

Wśród respondentów, którzy odpowiadając na pytanie ankiety określili się jako bezrobotni, większość zarejestrowała się w urzędzie pracy (jedna trzecia jednak nie skorzystała z tej możliwości), większość też poszukuje zatrudnienia (tylko ponad jedna czwarta nie podejmuje żadnych działań w tym kierunku), a także deklaruje gotowość do szybkiego podjęcia pracy (dwie piąte nie wykazuje jednak takiej gotowości). Należy podkreślić, że również **bezrobotni zarejestrowani w urzędach pracy** w większości chcą zmienić swoją sytuację – starają się o pracę i są gotowi rozpocząć ją jak najszybciej, jednak ponad jedna trzecia z nich nie ma tak silnej motywacji do pracy, w tym ponad jedna piąta w ogóle nie jest nią zainteresowana (ani jej nie poszukuje, ani nie chce szybko rozpocząć). Osoby te zapewne zarejestrowały się ze względu na korzyści z tym związane (zasilek i ubezpieczenie zdrowotne), a *de facto* pracują w szarej strefie lub mają inne źródła utrzymania.

Z naszych badań wynika ponadto, że ostatni rok przyniósł osłabienie motywacji bezrobotnych do szybkiego rozpoczęcia pracy, a także spadek gotowości do poniesienia rozmaitych wyrzeczeń w celu jej znalezienia (m.in. takich jak przekwalifikowanie się, dojazdy do pracy, podjęcie zatrudnienia niespełniającego wymagań czy wyjazd do pracy za granicę). Wiąże się to zapewne z poprawą sytuacji na rynku pracy w Polsce i wzrostem popytu na pracowników.

Nadal jednak, by uwolnić się od bezrobocia, badani w większości gotowi są nauczyć się nowego zawodu oraz dojeżdżać do pracy. Znaczna ich grupa (dwie piąte) zgodziłaby się także przyjąć każde zajęcie, nawet nisko płatne lub niezwiązane z wyuczonym zawodem. Prawie jedna trzecia zdecydowałaby się również na podjęcie ryzyka finansowego i skorzystanie z pieniędzy przyznawanych przez urząd pracy na założenie własnej firmy. Nieco mniej osób byłoby skłonnych zmienić miejsce zamieszkania, a także wyjechać w celach zarobkowych za granicę.

Trzeba podkreślić, że wielu bezrobotnych ma rozmaite kwalifikacje przydatne w każdej pracy – umie posługiwać się aparatem komórkowym i obsługiwać komputer, a połowa potrafi korzystać z internetu, ponadto znaczna grupa ma prawo jazdy, a nieco mniej zna jakiś język obcy na tyle, żeby napisać w nim podanie o pracę oraz doksztalca się lub przekwalifikowuje na własny koszt. Kwalifikacje ich są jednak znacznie mniejsze niż osób mających zatrudnienie.

Zdecydowana większość bezrobotnych ma też jakieś doświadczenie w pracy (zaledwie jedna ósma jeszcze nigdy nie pracowała zarobkowo). Przede wszystkim jednak znaczna grupa z nich, obejmująca dwie piąte, pracuje również w chwili obecnej – zazwyczaj tylko od czasu do czasu, ale zdarza się też, że regularnie. Dotyczy to również **bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy** (co trzeci pracuje czasami, a ośmiu na stu – regularnie).

Bezrobotni w większości pozostają na utrzymaniu rodziny, jednak co trzeci przyznaje, że żyje głównie z własnej pracy, zazwyczaj dorywczej (nikt nie przyznaje się do stałego zatrudnienia). Mniej osób korzysta z innych pozazarobkowych źródeł utrzymania – co ósmy utrzymuje się ze świadczeń opieki społecznej i instytucji charytatywnych, co jedenasty z oszczędności i tyle samo z zasiłku dla bezrobotnych (według deklaracji, otrzymuje go 9% ogółu bezrobotnych i 14% zarejestrowanych w urzędach pracy).

Kondycja materialna gospodarstw domowych bezrobotnych jest znacznie gorsza niż rodzin osób mających zatrudnienie. Ci, którzy nie mają pracy, do konsekwencji swojego bezrobocia najczęściej zaliczają deprywację finansowe oraz materialne uzależnienie od innych ludzi, a także ubożenie rodziny i – znacznie rzadziej – konieczność zarabiania pieniędzy w sposób niezbyt uczciwy. Większość wskazuje też na utratę szans rozwoju zawodowego. Problemom tym towarzyszy poczucie bezradności i konieczność proszenia o pomoc. Do negatywnych skutków bezrobocia co drugi bezrobotny zalicza także nadmiar czasu wolnego. Mniej osób zauważa, że jego bezrobocie powoduje pogorszenie stanu

zdrowia, narastanie rodzinnych konfliktów oraz sprawia, że człowiek czuje się niepotrzebny (na każdą z tych konsekwencji wskazuje mniej więcej co czwarty bezrobotny). Rzadziej doświadczają utraty przyjaciół i znajomych oraz poważania w rodzinie, a także przeżywają załamanie psychiczne, włącznie z myślami samobójczymi – każda z tych traum dotyka więcej niż co dziesiątego bezrobotnego. Niemniej jednak porównanie deklaracji z lat 2001–2008 ukazuje, że bezrobotni coraz rzadziej dostrzegają negatywne skutki swojego bezrobocia.

W trudnej sytuacji życiowej bezrobotni znajdują wszelkiego rodzaju oparcie w rodzinie. Większość uzyskuje także wsparcie – głównie emocjonalne – od przyjaciół, kolegów, znajomych. Prawie połowa spotyka się również z pozytywnym stosunkiem sąsiadów (głównie z życzliwością i radą). Rzadziej zapewniają im pomoc parafie i kościelne organizacje charytatywne, instytucje opieki społecznej oraz urzędy pośrednictwa pracy.

Na zakończenie należy zwrócić uwagę, że wśród respondentów, którzy określili się jako bezrobotni, większość stanowią bezrobotni długoterminowi – osoby pozostające bez pracy dłużej niż rok. Zaledwie jedna trzecia bezrobotnych jest bez zatrudnienia rok lub krócej. Status społeczno-ekonomiczny tych grup jest wyraźnie zróżnicowany na niekorzyść bezrobotnych długoterminowych, którzy m.in. są starsi, gorzej wykształceni i mają gorszą sytuację materialną oraz mniejsze kwalifikacje, co niewątpliwie zmniejsza ich szanse na rynku pracy. Okazuje się jednak, że dorównują krótkoterminowym pod względem motywacji do pracy – równie często poszukują zatrudnienia i niewiele rzadziej od nich deklarują gotowość szybkiego rozpoczęcia pracy. Poza tym tak jak oni w większości są gotowi doksztalać się i przekwalifikowywać w celu znalezienia pracy, a częściej od krótkoterminowych są skłonni podjąć każdą pracę, nawet nisko płatną i niezgodną z wyuczonym zawodem oraz wyjechać w celach zarobkowych za granicę. Trzeba podkreślić, że we wcześniejszych pomiarach nie obserwowaliśmy u bezrobotnych długoterminowych tak silnej motywacji do pracy (znacznie lepiej od nich wypadali pod tym względem bezrobotni krótkoterminowi).

Niemniej jednak bezrobotni długoterminowi są nadal znacznie bardziej upośledzeni społecznie niż krótkoterminowi. Kondycja materialna ich rodzin jest znacznie gorsza (częściej mają złe warunki materialne, odczuwają obawy przed biedą i bezradność, żyją bardzo biednie lub skromnie). Dlatego też – podobnie zresztą jak krótkoterminowi – do konsekwencji swojego bezrobocia najczęściej zaliczają deprivację finansową. Jednocześnie znacznie częściej niż krótkoterminowi skarżą się na utratę szans rozwoju zawodowego, bezradność i konieczność proszenia o pomoc, pogorszenie stanu zdrowia i odporności

psychicznej, konflikty rodzinne, poczucie, że jest się niepotrzebnym, a także na utratę przyjaciół i znajomych oraz szacunku w rodzinie i konieczność zarabiania pieniędzy w sposób niezupełnie uczciwy. Okazuje się ponadto, że bezrobotni długoterminowi mają mniejsze niż krótkoterminowi oparcie zarówno w rodzinie, jak i wśród przyjaciół i znajomych oraz sąsiadów, nieco gorzej są też traktowani przez instytucje kościelne, natomiast częściej niż krótkoterminowi uzyskują wsparcie w opiece społecznej i urzędach pracy. Zrozumiałe, że bezrobocie długoterminowe znacznie bardziej niż krótkoterminowe odbija się negatywnie na życiu ankietowanych, a ponieważ w Polsce od wielu lat utrzymuje się na wysokim poziomie (dopiero w tym roku odnotowujemy niewielki jego spadek), ciągle stanowi ważny problem społeczny.

Opracowała

Bogna WCIÓRKA